
Instituții evreiești din Sălaj în perioada interbelică

Grigore BUDA

Este cunoscut faptul că evreii au constituit de-a lungul timpului un grup etnic cu un pronunțat caracter urban. Situația este specifică și României, dar, cu anumite particularități rezultate din nivelul general de urbanizare relativ scăzut al țării, chiar și în perioada interbelică. Sălajul interbelic este ilustrativ în acest sens.

Astfel, conform recensământului efectuat în 1930¹ populația totală a evreilor din Sălaj era de 13754 locuitori (aproximativ 4% din total). Datorită faptului că județul avea doar trei mici orașe (Zalău, Șimleul Silvaniei, Carei), populația evreiască urbană era doar de 4391 locuitori (31,92 % din totalul populației evreiești). Dacă luăm însă, în considerare și alte patru localități cu un caracter pre-urban, respectiv Tășnad, Valea lui Mihai, Cehu Silvaniei, Jibou unde locuiau în total 3549 evrei (25,8 % din totalul populației evreiești din județ) situația se schimbă. Cumulând datele de mai sus reiese că în cele trei orașe și patru localități pre-urbane ale județului locuiau 7490 evrei, acestea însemnând 57,72 % din totalul populației evreiești a județului.

Interesantă este repartitia populației evreiești în cele trei orașe. Astfel, la Zalău, reședința de județ, locuiau doar 429 evrei (5,19% din populația totală a orașului), la Carei locuiau 2394 evrei (14,92%) și la Șimleul Silvaniei erau 1526 evrei (20,48 %).

Această situație are desigur, rădăcini istorice, dar, și cauze mai apropiate. Un exemplu ar fi faptul că la Zalău autoritățile locale refuzau să fixeze ziua de târg săptămânală, vinerea, pentru a da posibilitatea astfel și evreilor să participe. La Șimleul Silvaniei, în schimb, ziua de târg este, până astăzi, vinerea. Aceasta explică, parțial, procentul mare (20,48 %) al evreilor în oraș.

Viața evreiască în orașele sălăjene era una intensă atât din punct de vedere economic cât și social sau cultural. În această lucrare vom insista mai mult pe câteva aspecte sociale întâlnite în comunitățile evreiești urbane din județ.

Principala formă de organizare a evreilor a fost desigur, comunitatea cu atribuții diverse, de la cele religioase la cele cu caracter social sau educativ. Pe lângă aceasta au mai activat, însă, și alte organizații, unele cu specific evreiesc, altele putând fi întâlnite și la ceilalți locuitori ai orașelor. Din prima categorie, cea a organizațiilor cu specific evreiesc, amintim organizațiile sioniste și "Societățile de înmormântare". Documente de arhivă ne arată că la Șimleul Silvaniei și Zalău, (dar în mod sigur și în alte localități) au activat organizații sioniste precum "Uniunea fetelor evreice *Aviva*" și "Uniunea băieților evrei *Barissia*".² Desigur, scopul principal al acestor organizații a fost promovarea ideilor sioniste și susținerea materială a sionismului, dar, nu au lipsit nici scopurile caritabile, de ajutorare a celor săraci, în special copiii și bătrânii. Pentru a-și atinge aceste scopuri, erau organizate periodic întâlniri, spectacole, serate dansant, ocazii cu care erau adunate fonduri însemnate. Nu lipseau de la aceste întâlniri nici momentele culturale. Pot fi ilustrative în acest sens programele unor acțiuni din 1925 de la Șimleul Silvaniei. Cu ocazia comemorării morții lui Theodor Herzl, fondatorul mișcării sioniste, organizațiile "*Aviva*" și "*Barissia*"

---

¹ Recensământul general al României: 1930, București, 1938, vol. II p. 348-393, 713-717.

² Arhivele Naționale Sălaj, Fond: Prefectura județului Sălaj, Prefect-Administrativ, dos. nr. 7950/1925 f.1, dos. nr. 14416/1925, f. 1, dos. nr. 7884/1925 f.1.

au organizat o întâlnire al cărei program conținea: 1) un cuvânt rostit în memoria lui Theodor Herzl; 2) recital de poezie: "Muma lui Ștefan cel Mare" și "Mesias"; 3) concert de violină; 4) un moment dramatic ("Cei doi călători").³ La unele manifestări erau invitați și oaspeți din orașele mai mari din apropiere ca de exemplu poetul Ioan Giskalai din Cluj.⁴

Au activat în perioada interbelică și un număr de organizații evreiești cu scopuri caritabile, ca de exemplu "Reuniunea femeilor izraelite" sau "Reuniunea fetelor izraelite", întâlnite atât la Zalău cât și la Șimleul Silvaniei.

"Reuniunea femeilor izraelite" din Șimleul Silvaniei a fost înființată încă din 1870 cu scopul de "a da ajutor celor săraci". Statutul său a fost reconfirmat în 1924. În 1934 "Reuniunea femeilor izraelite" avea un număr de 62 de membre iar președinte era soția lui Ignațiu Frankovici.⁵

"Reuniunea fetelor izraelite" din Șimleul Silvaniei avea în 1934, 32 de membre. Printre cele care au condus organizația s-au aflat Stern Aurelia, Laura Frankovici și Fried Terezia.⁶

Organizația similară a fetelor evreice din Zalău avea în 1939, 22 de membre, ea fiind condusă de Amalia Margulies.⁷

Colectarea de fonduri destinate în special bătrânilor și copiilor săraci ai comunității se făcea în mod similar cu colectarea de fonduri inițiate de organizațiile sioniste: serate dansante, spectacole etc. La Zalău, locul de desfășurare al acestor acțiuni era hotelul "*Ridwal*". Este interesant de amintit faptul că fondurile obținute erau destinate uneori, susținerii financiare a studenților evrei plecați din România la studii în străinătate (Italia, Austria, etc.).⁸

Organizații cu un specific aparte erau cele de întraajutorare a meseriașilor evrei. La Jibou documentele de arhivă menționează "Reuniunea de ajutor a bolnavilor și funebrele *Poale Czedek*",⁹ iar la Șimleul Silvaniei "Reuniunea *Poale Czedek Kathora*".¹⁰ Din statutul acestei din urmă organizații, reiese că scopul ei era de a da ajutor membrilor săi "prin sfaturi" referitoare la exercitarea profesiei, ajutorarea materială a membrilor bolnavi sau incapabili de muncă, promovarea religiei mozaice și a vieții religioase între membrii săi etc.

Desigur, numărul organizațiilor evreiești din județ a fost mai mare, iar activitatea acestora mult mai vastă. Cercetările de arhivă viitoare vor scoate la iveală noi documente care vor îmbogăți cunoașterea istoriei mai vechi sau mai noi a acestei "minorități uitate" a Transilvaniei.

***

În finalul acestei succinte prezentări a unor organizații evreiești ce au activat în localitățile din județul Sălaj în perioada interbelică se impun câteva remarci.

Exilul evreiesc îndelungat și statutul juridic pe care evreii l-au avut, au dat naștere la forme de organizare specifice, forme în care se puteau distinge încă de timpuriu elemente a ceea ce astăzi numim "societate civilă". Fără sprijin și protecție din partea statului, trăind în condiții de cele mai multe și vitrege evreii s-au organizat, și-au creat instituții care să suplinească ceea ce pentru alții realiza statul. Și-au creat instituții cu scopuri religioase, culturale, sociale. Distruseau germenii societății civile în cadrul "comunității", principala formă de organizare evreiască, ale cărei atribuții erau așa cum am mai arătat de la cele de ordin religios la cele de ordin social și educativ. Dar, și mai mult se întrevide "societatea civilă" în acele organizații cu caracter caritabil și de întraajutorare. Existența acestora mai demonstrează și faptul că "evreul bogat" este de multe ori un clișeu rămas până astăzi. Au existat desigur, și evrei bogați, dar nu lipseau nici acei care aveau nevoie de compasiunea și ajutorul semenilor lor, ajutor pe care evreii au știut să-l dea în virtutea comandamentelor biblice. Azi, când, în România post-comunistă se încearcă reconstrucția societății civile și regăsirea solidarității umane, putem găsi un model în societatea evreiască care până nu demult putea fi întâlnită și pe aceste locuri și care, din păcate, a avut un destin atât de tragic.

³ *Ibidem*, dos. nr. 14416/1925 f. 1.

⁴ *Ibidem*, loc. cit.

⁵ *Ibidem*, Fd. Instituții de asistență socială dos. nr. 7908/1939 f. 28.

⁶ *Ibidem*, dos. nr. 7908/1939, f. 37.

⁷ *Ibidem*, Fd. Primăria orașului Zalău, dos. nr. 30/1940, f. 95.

⁸ *Ibidem*, f. 71.

**SOCIAL ASSISTANCE IN JEWISH DIASPORA
JEWISH COMMUNITY IN SĂLAJ DISTRICT
BETWEEN THE FIRST AND THE SECOND WORLD WAR
(Abstract)**

The paper's aim is to reveal some aspects regarding the charity activities within Jewish community in Sălaj during the First and the Second World War. Similar organizations are known in urban space: Zalău, Șimleu-Silvaniei, Cehei and were initiated by women and young girls from the community. Jewish craftmanships had also charity activities (annexes of this study are relevant).